

VARIAN HULU PERAK UTARA: FENOMENA DI GERIK DAN PENGKALAN HULU

NUR HABIBAH C.H
Universiti Kebangsaan Malaysia
[*ibahcherosdi@gmail.com*](mailto:ibahcherosdi@gmail.com)

*RAHIM AMAN**
Universiti Kebangsaan Malaysia
[*tuntas@ukm.edu.my*](mailto:tuntas@ukm.edu.my)

**Corresponding Author*

ABSTRAK

Dialek Melayu Hulu Perak seringkali diertikan sebagai dialek pendatang, yakni dialek yang dibawa daripada luar semenanjung Malaysia. Walhal, dialek Melayu Hulu Perak ini, khususnya di bahagian Utara Perak merupakan dialeknnya tersendiri. Kesannya, sehingga kini tidak ada perincian sistem fonologi yang terkini mengenai dialek yang dituturkan di kawasan Hulu Perak, khususnya kawasan yang dikenali sebagai Negeri Reman ini pada suatu ketika dahulu (kini Hulu Perak). Penulisan ini bertujuan menilai sistem fonologi dengan menjadikan dialek Melayu yang dituturkan di Gerik dan Pengkalan Hulu, Perak Utara sebagai bahan kajian. Analisis kualitatif terhadap ciri fonetik dan fonologi serta beberapa aspek linguistik lain yang diperoleh daripada sembilan buah kampung pedalaman mendapati dialek Melayu Hulu Perak Utara (HPU) memperlihatkan kewujudan beberapa variasi yang tersendiri. Hasil analisis mendapati sistem fonologi dialek HPU diwakili oleh 6 fonem vokal dan 18 fonem konsonan. Penemuan ini membawa dua implikasi penting. Pertama, dialek HPU banyak persamaan dengan dialek Ulu Terengganu. Kedua, dialek Melayu HPU memerlukan pengelompokan yang baharu.

Kata Kunci: Fonem; fonologi; Hulu Perak Utara; penyebaran; struktural

VARIANTS HULU PERAK UTARA: PHENOMENA IN GERIK AND PENGKALAN HULU

ABSTRACT

Hulu Perak Malay dialect is often defined as an illegal dialect, the dialect that is brought from outside peninsular Malaysia. Whereas, Hulu Perak Malay dialect, especially in the Northern part of Perak is a distinctive dialect. As a result, to date, no complete phonological system has been available regarding the dialects spoken in the Hulu Perak area, in particular the area known as this Reman State (now Hulu Perak). This paper aims to assess the phonological system by making the Malay dialect spoken in Gerik and Pengkalan Hulu, North Perak as research material. Qualitative analysis of the characteristics of phonetics and phonology and other linguistic aspects obtained from nine villages found inland North Hulu Perak Malay dialect (HPU) shows the existence of multiple variations of its own. The results showed that the HPU dialect phonological system represented 6 vowels and 18 consonant phonemes. This finding has two important implications. First, the HPU dialect is more similarity with Ulu Terengganu dialect.. Second, the Malay dialect HPU needs a new grouping.

Keywords: Phoneme; phonology; North Hulu Perak; distribution; structural

PENGENALAN

Negeri Perak adalah negeri yang keempat terbesar di Malaysia, selepas Negeri Sarawak, Sabah dan Pahang. Negeri Perak dikenali sebagai *Perak Darul Ridzuan* yang diketuai oleh seorang Sultan sebagai pemerintah utama. Negeri Perak terletak dalam Semenanjung Malaysia yang mempunyai keluasan kira-kira 8, 110 batu persegi dan panjangnya pula dari utara ke selatan ialah 155.5 batu persegi dan lebarnya pula dari timur ke barat kira-kira 96 batu (A. Halim Nasir, 1977:3). Kedudukan ini menjadikan negeri Perak antara yang paling banyak bersempadan dengan negeri-negeri lain.

Bahagian utara negeri Perak bersempadan dengan dua buah negeri, iaitu Kedah dan Pulau Pinang (Seberang Perai), manakala di sebelah timur Perak, bersebelahan dengan negeri Kelantan yang dipisahkan dengan Banjaran Gunung Titiwangsa. Perak juga bersempadan dengan Selatan Thailand. Di sinilah kawasan kajian yang akan dilakukan, Hulu Perak Utara. Daerah Hulu Perak yang terletak di Utara Perak merupakan daerah paling besar dalam negeri Perak. Terdiri daripada tiga daerah kecil, iaitu Lenggong, Grik dan Pengkalan Hulu yang berkeluasan 6563.6 km persegi. Kajian yang dilakukan ini hanya akan menumpukan dialek Melayu Patani di Hulu Perak Utara (HPU) yang melibatkan daerah Grik dan Pengkalan Hulu

Majoriti masyarakat yang bermaustatin dalam daerah ini adalah terdiri daripada orang Melayu Patani. Sejarah mencatatkan orang-orang Melayu Patani adalah mereka yang terawal membuka hutan dan membuat penempatan di Hulu Sungai Perak. Umum mengetahui dialek harian yang dituturkan masyarakat di sini ialah dialek Melayu Patani. Ringkasnya, dialek Melayu Patani dituturkan secara meluas di Selatan Thai iaitu di wilayah Narathiwat, Yala dan sebahagian wilayah Songkla. (Ruslan Uthai, 2011:19). Manakala di semenanjung Malaysia, dialek Melayu Patani dituturkan di Terengganu, Kelantan, sebahagian kawasan Kedah iaitu daerah Sik, Mahang, Kupang dan Baling serta di Perak meliputi kawasan Hulu Perak, dan Larut Matang Selama (Tajul Ariffin, 2014).

Kini, dialek Melayu Patani di Perak Utara mula diberikan tumpuan dan giat dijalankan oleh para sarjana bermula pada awal abad ke 20-an. Hal ini kerana kesedaran

tentang unik dan eksotiknya dialek HPU. Uniknya dialek HPU kerana ia memiliki begitu banyak varian yang wujud dalam satu kawasan. Buktinya kajian-kajian yang dilakukan oleh Tajul Arippin (2014), Norhashimah (2015), Siti Noraini et.al (2014) dan Sakinah & Fazal (2016) membincangkan penemuan varian-varian di HPU berlandaskan tujuan dan matlamat masing-masing. Sebagai contoh, dalam kajian Tajul Arippin (2014), beliau menyatakan, “...daerah Hulu Perak sahaja terdapat lebih daripada lima subdialek Melayu Pattani, antaranya subdialek Melayu Pattani Pengkalan Hulu-Selarong, subdialek Melayu Pattani Pengkalan Hulu-Kuak Luar, subdialek Melayu Pattani Grik-Ulu Kenderong, subdialek Melayu Pattani Lenggong-Pekan dan subdialek Melayu Pattani Lenggong-Temelong...” (Tajul Arippin, 2014:37).

Oleh yang demikian, satu kajian pendeskripsian sistem fonologi dialek HPU telah dilakukan menggunakan kerangka disiplin pendekatan struktural melalui penelitian terhadap penyebaran fonem vokal, konsonan dan diftong. Tujuannya supaya keberadaan sistem dialek HPU ini mendapat penjelasan yang sewajarnya.

SOROTAN LITERATUR

Kajian dialek Perak telah banyak dilakukan oleh para sarjana terdahulu. Jika ditelusuri sepanjang sungai Perak dari Hilir sehingga Hulu, pelbagai kajian telahpun dihasilkan. Namun, hasil tinjauan yang dilakukan terhadap kajian-kajian tersebut, pengkaji dapati masih banyak kekosongan perlu diterokai di kawasan Hulu Perak Utara (HPU). Hal ini dibuktikan dengan kajian-kajian lepas banyak menumpukan kajian dialek asli Perak iaitu bahagian Perak Tengah, misalnya Raja mukhtaruddin (1986), Abu Bakar Hamid (1962), Zaharani Ahmad (1991) dan lain-lain.

Kajian Ismail Hussien (1973), Harun Mat Piah (1983) dan Asmah Haji Omar (1985) membincangkan dialek Melayu di Malaysia dalam konteks yang umum dan menyeluruh. Semua perihal dialek Melayu seperti dialek Perak, dialek Kedah, dialek Kelantan, dialek Pahang, dialek Terengganu dan lain-lain dibincangkan dari beberapa aspek bahasa seperti fonologi, morfologi dan lain-lain. Contohnya dalam ketiga-tiga kajian ini, ada membincangkan pengelompokan setiap dialek Melayu di Malaysia. Namun, masing-masing mempunyai pendapat yang berbeza dalam pengelompokan yang dilakukan. Ismail (1973) telah mengelompokkan dialek Perak terdiri daripada lima kumpulan iaitu: (1) Utara Perak – didiami imigran Patani tuturkan dialek Patani (banyak persamaan fonologinya dengan dialek Terengganu); (2) Pantai Barat Laut menuju ke selatan Dinding – dialek Kedah; (3) dialek Sungai Perak – Kampung-kampung sepanjang sungai Perak, selatan kampung Gajah sehingga Parit; (4) Pulau Sayong – *small pocket* di Sungai Perak menghala Kuala Kangsar; (5) dialek kosmopolitan – Perak Tengah bermula Kuala Kangsar sehingga Selatan menuju bandar-bandar besar Perak.

Harun (1983) dalam kajiannya mengelompokkan dialek perak kepada enam bahagian iaitu; (1) dialek Kedah dan Pulau Pinang (dialek Utara) – daerah Kerian yang termasuk Parit Buntar dan Bagan Serai ke Taiping; (2) dialek Kuala Kangsar – Kuala Kangsar, Padang Rengas, Sayong, sehingga Lenggong; (3) dialek Parit/dialek Sungai Perak – daerah Bota iaitu Parit, Bota dan Kampung Gajah; (4) dialek Patani – daerah Hulu Perak terdiri daripada Gerik dan Klian Intan; (5) bahasa standard – Ipoh, Batang Padang sehingga Tanjung Malim; (6) dialek Pendatang – dialek Rawa, Batak, Mendaling misalnya di Bangan Datoh, Teluk Intan dan Sabak Bernam. Berbeza Asmah (1985) mengelompokkan dialek Perak kepada lima bahagian iaitu; (1) Hulu Perak dan Larut Matang – dialek Patani; (2) Taiping ke utara - dialek Kedah; (3) Parit dan Kuala Kangsar

– dialek Perak; (4) Ipoh ke Selatan – jenis Selangor; dan (5) Gopeng dan Selama – dialek Rawa.

Seterusnya, berdasarkan pemerhatian pengkaji, kajian dialek asli Perak iaitu di bahagian selatan Perak telah banyak dilakukan oleh para sarjana sejak abad ke-18 lagi. Kajian tersebut termasuklah yang dilakukan oleh para mubaligh ketika itu. Kini, kajian-kajian dialek Perak yang dilaksanakan oleh para pengkaji telah menyentuh semua aspek bahasa seperti aspek fonologi, morfologi, sintaksis, sosiolinguistik, perkamusan dan sebagainya. Kajian sosiolinguistik oleh Nor Hisyam Osman (1994) yang dilakukan di Ulu Dedap, Perak membahaskan pemilihan bahasa yang dilakukan oleh penduduk kawasan kampung tersebut. Manakala kajian perkamusan oleh Norliza Jamaluddin (2002) yang bertajuk ‘Pentakrifan dialek Perak dalam Kamus’ dilakukan adalah untuk menghuraikan aspek takrifan yang terdapat dalam kamus Ekabahasa Bahasa Melayu, Kamus Dewan Edisi -3.

Kajian Zaharani Ahmad (1991), Rohani (2003) dan Tajul Arippin (2002; 2014) lebih terfokus pada daerah atau kawasan tertentu. Contohnya kajian Zaharani Ahmad (1991) yang meneliti aspek fonologi dan morfologi dalam dialek Perak di Bota. Menurut Zaharani (1991) kajian yang dilakukan ini penting, kerana beliau ingin mengangkat Bota sebagai kawasan yang menuturkan dialek asli Perak. Oleh itu, pendekatan teori fonologi generatif digunakan oleh Zaharani (1991) untuk mendeskripsikan fonologi dialek di Bota. Begitu juga Tajul Arippin (2014), beliau menggunakan pendekatan yang sama iaitu teori fonologi generatif dalam menganalisis fonologi dialek Melayu Pattani di Gerik, Lenggong dan Batu Kurau Perak. Tajul (2014) menfokuskan persamaan dan perbezaan proses-proses fonologi yang timbul antara ketiga-tiga daerah tersebut. Seterusnya Rohani (2003) mengkaji dialek geografi di daerah Kuala Kangsar. Dapatan kajian yang dilakukan terhadap varian di Kuala Kangsar menjadikan kawasan tersebut sebagai zon transisi dialek, namun masih mengekalkan dialek asli Perak.

Menjelang abad ke 21, barulah timbulnya kajian dialek di HPU. Hampir tiga abad lamanya dialek HPU ini tidak difokuskan dalam kajian dialek Melayu di Malaysia. Keadaan ini tidak menghairankan kerana status kawasan daerah HPU pada ketika itu, adalah ‘kawasan hitam’ kekejaman komunis pada era 1940-1980an. Namun zaman berubah. Kini, dengan perkembangan teknologi yang canggih, ia telah membawa dimensi baharu dalam kajian dialek. Siti Noraini et al. (2014) dan Norhashimah (2015) antara pengkaji pemula yang menggunakan Sistem Maklumat Geografi atau GIS dalam kajian dialek mereka. Kedua-dua kajian ini menfokuskan kajian dialek Melayu Patani di Perak Utara. Usaha ini sangat baik kerana pemetaan peta yang dibuat di HPU memaparkan dengan lebih jelas perilaku yang berlaku dalam dialek HPU.

Namun begitu, setelah diamati amat kurang kajian yang memberi tumpuan kepada keberadaan dialek di Hulu Perak Utara secara tuntas dalam sistem fonologi dialeknnya. Tidak dapat diakui bahawa ada kajian yang memperlihatkan ciri fonologi dialek HPU secara tidak langsung, misalnya dalam kajian Tajul Arippin Khasin (2001; 2014), Norhashimah (2015), dan Siti Noraini et. al (2014) yang disebutkan. Tetapi, ia tidak memperincikan sistem fonologi dialek HPU dengan jelas, iaitu bilangan sebenar fonem vokal dan konsonan dalam dialek HPU. Keadaan ini amat perlu dan penting kerana ia adalah perkara paling asas dalam membantu melakukan pengelompokan semula dialek Perak yang dilakukan oleh para sarjana terdahulu.

Oleh hal yang demikian, sebagai mengukuhkan lagi kajian dialek HPU, kajian ini dibuat untuk melihat pendeskripsian sistem fonologi HPU dengan memaparkan penyebaran bunyi vokal, konsonan dan diftong dalam dialek HPU berlandaskan

pendekatan struktural. Justeru kajian ini diharap dapat membantu pengelempokan semula dialek Perak oleh sarjana linguistik sejarawi untuk melakukan rekonstruksi dalaman.

OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini bertujuan untuk memperoleh perincian fonologi bagi varian HPU dengan menggunakan pendekatan struktural. Pendeskripsian dilakukan terhadap vokal, konsonan dan diftong dalam dialek HPU yang menfokuskan kawasan Gerik dan Pengkalan Hulu.

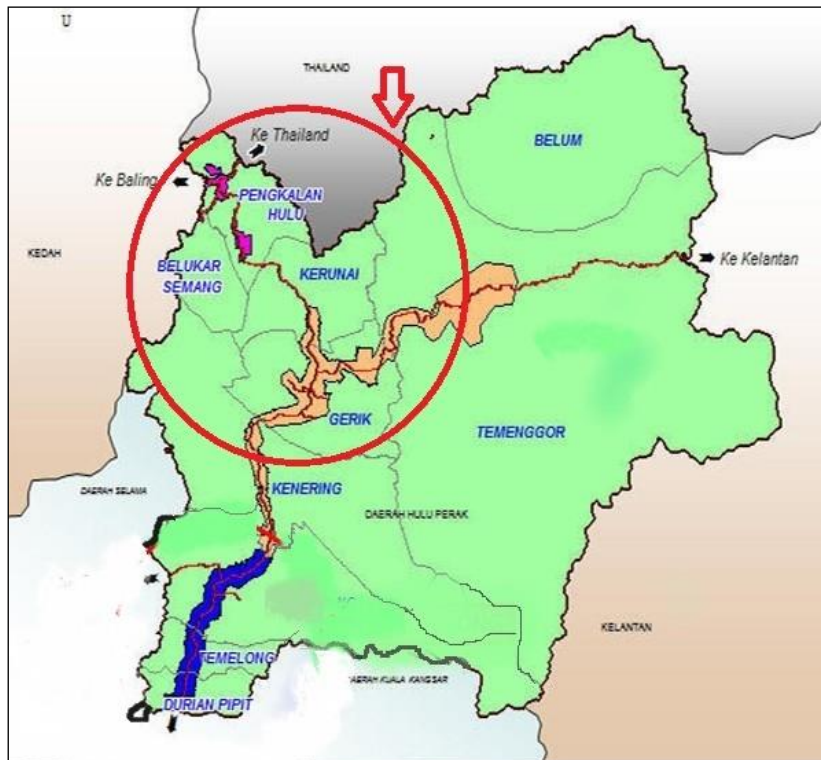
BATASAN KAJIAN

Penelitian beberapa lokasi kajian akan dilakukan oleh pengkaji dalam usaha untuk menjayakan kajian ini. Pengumpulan data daripada pelbagai kawasan amat penting bagi pengkaji untuk memenuhi penelitian varian yang wujud di setiap kawasan untuk dibandingkan. Beberapa lokasi telah menjadi pilihan pengkaji untuk meneliti setiap varian bagi varian HPU. Terdapat dua kawasan besar di Hulu Perak dijadikan titik kawasan kajian. Pertama, Pengkalan Hulu, dan kedua ialah Gerik. Kampung yang terlibat dalam pemerolehan data ialah sembilan buah kampung. Sembilan kawasan kampung yang dipilih ini adalah berdasarkan maklumat awal daripada informan (ketua kampung Perah) yang menyatakan kampung-kampung ini merealisasikan varian yang berbeza-beza antara satu sama lain. Kampung-kampung tersebut adalah :

1. Kampung Kuak Hulu, Pengkalan Hulu (KHLU)
2. Kampung Selarong, Pengkalan Hulu (SLRG)
3. Kampung Air Panas, Pengkalan Hulu (APNS)
4. Kampung Simpang Pulai, Pengkalan Hulu (SPG PLAI)
5. Kampung Perah, Gerik (PRH)
6. Kampung Padang Kunyit, Gerik (PDG KNYT)
7. Kampung Bongor, Gerik (BNGR)
8. Kampung Bersia Lama, Gerik (BSLM)
9. Kampung Kerunai, Gerik (KRN)

Sungguhpun, terdapat banyak lagi perkampungan yang wujud di HPU ini, namun kesembilan kampung inilah menjadi pilihan pengkaji dalam pungutan data dialek. Jadi, berkemungkinan akan timbulnya persoalan: mengapa kampung ini dipilih dan pedoman apa yang berguna dalam pemilihan kawasan kajian ini?

Jawapannya dengan mengingati prinsip yang disampaikan oleh Collins (1987: 23) iaitu, pemilihan kampung yang terlibat dalam kajian dibuat berdasarkan pertimbangan geografis serta maklumat penduduk kawasan itu. Pertimbangan geografis yang dimaksudkan ialah letaknya yang dianggap penting. Misalnya, kawasan kampung yang agak terpencil atau di pedalaman mempunyai data dialek yang lebih asli, malah kawasan perkampungan yang dipilih ini tidak sukar bertemu dengan penutur yang berasal dari kawasan lain; maka, asas perbandingan mudah diperolehi. Peta 1 di bawah menunjukkan kawasan kajian, iaitu yang meliputi daerah Hulu Perak Utara yang terdiri daripada kawasan kajian yang utama, Pengkalan Hulu dan Gerik

PETA 1. Kawasan Kajian

METODOLOGI KAJIAN

Dalam penyelidikan yang dilakukan ini, pengkaji memperoleh data dan maklumat adalah melalui dua kaedah kajian utama, iaitu kaedah kajian kepustakaan dan kajian lapangan. Kajian kepustakaan merupakan aspek penting untuk pengkaji mengumpul maklumat (data sekunder) tentang dialek Perak yang telah dibuat oleh pengkaji-pengkaji lepas melalui catatan ilmiah. Manakala, kajian lapangan secara umumnya data primer diperolehi di kawasan kajian iaitu di HPU.

Penelitian dalam kajian ini menggunakan metodologi kualitatif sepenuhnya dalam penghuraian ciri fonologi dialek HPU. Pendekatan linguistik struktural digunakan untuk menghurai struktur dalam dialek HPU. Menurut Asmah Haji Omar (1985) setiap bahasa di dunia mempunyai sistem bahasa yang tersendiri. Peraturan dan sistem dalam bahasa inilah yang membezakan antara sesebuah bahasa tersebut. Linguistik struktural menjadi salah satu kerangka teori dalam menghuraikan inventori vokal dan konsonan dialek HPU ini.

Pengumpulan data

Metod utama dalam kajian ini adalah metod cakap dengan menggunakan teknik-teknik yang bersesuaian. Teknik-teknik yang digunakan dalam mendapatkan data primer adalah seperti temubual, rakaman, pemerhatian ikut serta, daftar kata, pengajuan gambar dan catatan.

Sebelum ke lapangan daftar kata telah dipilih dari senarai swadesh yang meliputi senarai leksikal daripada tubuh badan, perasaan atau sikap, bahagian rumah dan peralatan

dapur, kata ganti nama diri dan persaudaraan, binatang, waktu dan cuaca, makanan, kata kerja, pakaian, alat pertanian dan ukuran dan bilangan. Pengumpulan data leksikal ini pengkaji menggunakan teknik pertanyaan langsung seperti yang dilakukan oleh Truggill dan Chambers (1990). Contohnya berkaitan leksikal binatang. Pengkaji terus mengajukan gambar binatang dan bertanyakan “Binatang ni pakcik sebut macam mana?” Selain itu, kaedah secara tidak langsung juga pengkaji gunakan dalam memenuhi daftar kata yang disediakan.

Seiring dengan pengajuan daftar kata teknik secara langsung dan tidak langsung dilakukan, teknik rakaman disertai sekali pada masa yang sama untuk mendapatkan sumber yang tepat. Sekaligus membantu untuk pengkaji melakukan transkripsi fonetik pertuturan dialek HPU yang diperolehi. Transkripsi fonetik ini dilakukan semasa proses temubual berlangsung dengan informan. Semakan semula juga dilakukan selepas habis kutipan data dari lapangan, sejurusnya data yang diperolehi di lapangan ini, ditranskripsikan (transkripsi sempit) dengan tepat menggunakan lambang fonetik antarabangsa (IPA).

Pemilihan Informan

Dalam kajian ini, pengkaji membuat pemilihan informan berdasarkan akronim NORF yang diutarakan oleh Ajid Che Kob (2006), bersesuaian kajian yang dilakukan di Malaysia mahupun Asia. Pengkaji melakukan pemilihan informan adalah melalui risikan ketua-ketua kampung serta bapa pengkaji sendiri yang menetap di Pengkalan Hulu. Pengkaji akan menerangkan kriteria-kriteria yang harus ketua kampung dan bapa penuhi untuk mencari informan yang sesuai dan menepati kehendak pengkaji. Seperti ada ciri NORF, tidak berpendidikan tinggi, dan mempunyai alat pertuturan yang sempurna. Walau bagaimanapun, untuk jantina informan, pengkaji fleksibel jika ketua kampung memberikan cadangan informan tersebut adalah lelaki (yang lebih arif berkaitan dialek kampungnya). Jadi keseluruhan informan yang dipilih adalah sembilan orang, iaitu seorang informan mewakili satu kampung.

HASIL KAJIAN

Dalam bahagian ini, pengkaji akan memaparkan inventori dan penyebaran vokal, diftong dan konsonan dalam kata bagi kawasan kajian. Penyebaran sistem fonem ini memperlihatkan keberadaan fonem berdasarkan posisinya dalam perkataan, iaitu posisi awal, tengah dan akhir. Varian HPU yang diketengahkan dalam kajian ini melibatkan sembilan varian yang mewakili setiap kawasan kajian, iaitu Varian PRH, APNS, KRN, KHLU, SLRG, BSLM, BNGR, PDG KNYT dan SPG PLAI.

PEMERIAN FONEM VOKAL DIALEK HULU PERAK UTARA (HPU)

Peninjauan pengkaji terhadap sistem vokal varian HPU mendapati, hanya enam vokal sahaja dimiliki oleh kesemua lapan varian yang dikaji. Sistem vokal tersebut terdiri daripada; tiga buah vokal depan iaitu /i/, /e/, dan /a/, satu vokal tengah /ə/ dan dua buah vokal belakang /u/ dan /o/, seperti ditunjukkan dalam jadual 1.

JADUAL 1. Inventori vokal dialek HPU

	Depan	Tengah	Belakang
Tinggi	i		u
Separuh Tinggi	e		o
Separuh Rendah		ə	
Rendah	a		

Vokal Depan

Dialek HPU memiliki tiga buah vokal hadapan iaitu vokal depan tinggi /i/, vokal depan separuh tinggi /e/ dan vokal depan rendah /a/. Status vokal /i/ dan /a/ sebagai fonem yang utuh adalah sangat jelas dengan melihat penyebarannya. Vokal /i/ dan /a/ hadir pada semua posisi kata, iaitu posisi praakhir terbuka tertutup dan suku akhir terbuka dan tertutup. Manakala vokal /e/ sebenarnya agak sukar untuk menentukannya. Ini kerana penyebarannya sangat terhad iaitu pada suku akhir sahaja dan dilihat sering berkontras dengan vokal /i/ dan /a/ pada suku kata akhir tersebut. Walau bagaimanapun, pengkaji lebih terdorong untuk menetapkan /e/ adalah fonem kerana telah diuji melalui kaedah pasangan minimal dibawah.

1. [neʔ] “naik”

[naʔ] “mahu”

Bukti kedua yang menyatakan /e/ adalah sebagai fonem adalah berdasarkan contoh data, /e/ mempunyai alofon /e/ dan /ɛ/. Rujuk jadual 2.

a) Penyebaran Vokal Depan Separuh Tinggi /e/

Vokal depan separuh tinggi /e/ penyebarannya sangat terbatas kerana hanya wujud pada suku akhir kata sahaja. Penyebarannya dalam setiap varian boleh dirujuk dalam jadual 2 di bawah.

JADUAL 2. Alofon /e/ dalam suku kata akhir terbuka dan tertutup

Makna	Data HPU	Varian	Alofon vokal /α/
Enam	[ne]	PRH, SLRG, APNS, KHLU dan BGR	[e]
	[nɛ]	KRN, PDG KYT, dan BSLM	[ɛ]
ke hilir	[kile]	PRH, SLRG, APNS, KHLU dan BGR	[e]
	[kilɛ]	KRN, PDG KYT, dan BSLM	[ɛ]

b) Penyebaran Vokal Depan Tinggi /i/

Secara fonemiknya, vokal tinggi /i/ boleh menempati posisi awal kata, suku kata praakhir terbuka dan pada suku kata akhir, boleh menempati pada keadaan terbuka dan tertutup. Berdasarkan data yang diperolehi pada posisi awal kata /i/ tetap muncul sebagai [i] dalam semua varian HPU. Contohnya kata “ikan” [ika:] ~ [ikɛ] ~ [ikan] ~ [iken], “isi” [isiʲ] dan “isap” [isaʔ]

Pada suku kata praakhir, /i/ direalisasikan dalam tiga alofon, iaitu /i/, /e/, dan /ɛ/. Kemunculan alofon ini dilihat tidak begitu stabil dan tidak tetap. Ini bermakna terdapat juga perkataan yang tetap mengambil /i/ sebagai [i] sebagai realisasinya dalam kesemua varian. Contohnya:

JADUAL 3. Alofon /i/ dalam suku kata praakhir terbuka

Makna	Data HPU	Varian	Alofon vokal /i/
Licin	[litʃiŋ]	BGR, KRN, dan PDG KNYT	[i]
	[letʃiŋ]	SLRG, KHLU dan BSLM	[e]
	[letʃiŋ]	APNS dan BNGR	[ɛ]
Simpul	[sipo]	Semua varian	[i]

Vokal /i/ pada suku kata akhir direalisasikan kepada empat alofon, iaitu /i/, /iʲ/, /e/ dan /ɛ/. Alofon ini muncul dalam varian yang berbeza selain turut dipengaruhi oleh lingkungan tertentu. Dalam suku kata akhir terbuka, /i/ direalisasikan sebagai [iʲ], iaitu dianggap sebagai pendiftongan vokal tinggi oleh Collins (1983) sebagai contoh dalam data ini, [babiʲ], [dakiʲ] dan [matiʲ].

Manakala, penyebaran pada suku kata akhir tertutup yang pertama, vokal /i/ direalisasikan sebagai [i] juga apabila ia muncul dalam lingkungan /-N₁ i N₂ / (-N₁ i N₂ / N adalah konsonan nasal. /i/ adalah vokal [i]) dalam bahasa Melayu standard. Sebagai contoh dalam kata [kəniŋ] “kening”, [kuniŋ] “kuning” dan [həniŋ] “anjing”. Kecuali bagi varian Perah ia direalisasikan sebagai [eʲ], iaitu [kəneʲŋ] “kening”, [kuneʲŋ] “kuning” dan [həneʲŋ] “anjing” Kedua, /i/ direalisasikan sebagai [i], [ɛ] dan [e] apabila dalam lingkungan akhir kata tertutup bahasa Melayu standard /-K₁ i K₂ / (-K₁ i K₂ / K adalah sebarang konsonan selain nasal). Sebagai contoh dalam jadual 4.

JADUAL 4. Alofon /i/ dalam suku kata akhir tertutup

Makna	Data HPU	Varian	Alofon vokal /i/
Jentik-jentik	[dzətʲiʔ]	SLRG, PDG KYT, dan BSLM	[i]
	[dzətʲeʔ]	KRN, APNS, KHLU dan BGR	[e]
	[dz:ətʲeʔ]	PRH	[ɛ]

Nipis	[nipih]	APNS, PDG KYT, BGR dan BSLM	[i]
	[nipiç]	SLRG, BNGR dan APNS	
	[nipeh]	KRN dan KHLU	[e]
	[nipeh]	PRH	[ɛ]

c) Penyebaran Vokal Depan Rendah /a/

Penyebaran vokal /a/ boleh dilihat hadir pada posisi suku kata praakhir dan suku kata akhir. Dalam suku kata praakhir terbuka dan tertutup, /a/ direalisasikan sebagai [a] juga. Keadaan ini berlaku dalam semua varian HPU yang dikaji. Contohnya data dalam suku kata praakhir terbuka [anɔʔ] “anak”, [aka:] “akal” dan [apiʔ] “api”. Contoh bagi suku kata praakhir tertutup pula, [takoʷʔ] “takut”, [baka] “bakar” dan [mata] “mata”.

Berbeza dengan suku kata akhir, penyebaran kesejajarannya menunjukkan vokal /a/ lebih rencam, apabila kehadiran /a/ bersama lingkungan fonetik yang berlainan, menghasilkan kesejajaran dengan beberapa alofon. Berikut adalah contoh data yang dimaksudkan.

JADUAL 5. Alofon /a/ dalam suku kata akhir tertutup

Makna	Data HPU	Varian	Alofon vokal /a/
/-aŋ/	[b ^h lake]	PRH dan APNS	[ɛ]
Belakang	[bakeŋ]	KRN	[eŋ]
	[bakeŋ]	SLRNG	[eŋ]
	[b ^h lak eŋ]	BGR dan BSLM	[eŋ]
	[b ^h lakaŋ]	KHLU dan PDG KYT	[aŋ]
/-am/	[mala]	PRH dan PDG KYT	[a]
Malam	[male]	KRN, dan BSLM	[ɛ]
	[maleŋ]	SLRG	[eŋ]
	[malan]	APNS, KHLU, dan BGR	[aŋ]
/-an/	[dahæ]	PRH	[æ]
Dahan	[dahen]	KRN dan BGR	[ɛn]
	[dahɛ]	BSLM, BGR dan SPG PLAI	[ɛ]
	[dahen]	SLRG	[eŋ]
	[dahan]	KHLU dan PDG KYT	[aŋ]
/-ah/	[patoh]	PRH dan BGR	[oh]
Patah	[patoh]	KRN, SLRG dan BSLM	[ɔh]

	[patah]	APNS, KHLU dan PDG KYT	[ah]
/-ak/	[bəkəʔ]	PRH dan BGR	[oʔ]
Bengkak	[bəkəʔ]	KRN, SLRG dan BSLM	[ɔʔ]
	[bəkəʔ]	APNS, KHLU dan PDG KYT	[aʔ]
/-ap/	[hataʔ]	PRH, KRN, SLRG, APNS, KHLU, BGR, dan BSLM	[aʔ]
	[hatap]	PDG KYT	[ap]
/-as/	[panah]	PRH, KRN dan PDG KYT	[ah]
Panas	[paneɦ]	SLRG, APNS, KHLU, dan BGR	[eh]
	[paneɦ]	BSLM	[eh]
/-at/			
Berat	[bəʔaʔ]	Semua varian	[aʔ]

Vokal Tengah

Dalam dialek HPU, terdapat satu vokal tengah iaitu vokal tengah madya /ə/. Status vokal ini adalah sebagai fonem yang autonom walaupun vokal /ə/ hadir pada suku kata awal. Hal ini kerana, vokal /ə/ dapat diuji dengan melakukan kaedah pasangan minimal, iaitu [kəbəɦ] “ kaki kebas” dengan [kibəɦ] “mengibas”

Selain itu, vokal tengah madya /ə/ hadir secara geluncuran pada suku kata awal, yakni berlaku pelemahan sebutan misalnya dalam rangkap konsonan dalam varian tertentu. Berikut adalah contohnya:

JADUAL 6. Penyebaran /__ə/ dalam suku kata awal

Makna	Data HPU	Varian
Dekat	[dəkəʔ]	Semua varian
Timbul	[m ^h ləpəŋ]	PRH,
	[mələpəŋ]	KRN, BSLM
	[tələk ^h əŋ]	KHLU
	[timbə]	SLRG, PDG KNYT, BNGR, dan SPG PLAI

Vokal Belakang

Terdapat dua vokal belakang dalam dialek HPU, iaitu vokal belakang tinggi /u/, dan vokal belakang separuh tinggi /o/. Vokal /u/ telah dianggap sebagai vokal yang autonom. Manakala vokal /o/, situasinya hampir sama dengan penentuan vokal /e/. Yang mana,

vokal /o/ ini sering berkontras dengan vokal /a/. Adakah statusnya hanya alofon /a/. Namun, vokal /o/ dalam HPU ini juga dianggap sebagai fonem yang utuh.

a) Penyebaran vokal belakang tinggi /u/

Penyebaran vokal /u/ boleh berada pada suku kata praakhir terbuka dan tertutup. Begitu juga dalam suku kata akhir terbuka dan tertutup. Pada suku kata praakhir, /u/ kekal sebagai [u]. Contohnya dalam data Perah, [uda] “udang”, [ula] “ular” dan [guʋoh] “guruh”. Vokal /u/ dalam suku kata akhir terbuka direalisasikan kepada dua alofon, iatu [u] dan [u^w]. Contoh kata ialah [malu^w] “malu”, [kulu^w] “di hulu”, [batu^w] “batu”, dan [gutu^w] “kutu”. Dalam suku kata akhir tertutup pula, /u/ direalisasikan sebagai [u], [ɔ^w] atau [o]. Keadaan ini dapat dilihat dalam jadual 7 di bawah.

JADUAL 7. Alofon suku kata akhir tertutup /u/

Makna	Data HPU	Varian	Alofon vokal /u/
<i>/-um/</i>			
Jarum	[dʒaruŋ]	KRN dan PDG KNYT	[uŋ]
	[dʒaʋoŋ]	KHLU, BSLM dan SPG PLAI	[oŋ]
	[dʒaʋɔ ^w ŋ]	PRH, SLRG, APNS dan BNGR	[ɔ ^w ŋ]
<i>/-ut/</i>			
Takut	[takɔ ^w ʔ]	PRH, APNS dan BNGR	[ɔ ^w ʔ]
	[takoʔ]	KRN, SLRG, KHLU, PDG KNYT, BSLM dan SPG PLAI	[oʔ]

b) Penyebaran vokal belakang separuh tinggi /o/

Terdapat dua bukti yang menyatakan vokal /o/ adalah fonem. Yang pertama, berdasarkan penyebaran yang dominan, iaitu boleh hadir dalam suku praakhir dan suku akhir. Di samping itu, vokal ini juga mengalami perendahan kepada [ɔ] dalam lingkungan kata tertentu mengikut varian. Sebagai contoh, [gosoʔ] dituturkan hanya dalam varian PRH dan BGR, selebihnya, [gosoʔ]. Keadaan ini tidak membezakan makna, menjadikan [ɔ] adalah alofon kepada [o]. Kesimpulannya [ɔ] dalam varian KRN, SLRNG, APNS, KHLU, BSLM dan PDG KYT merupakan alofon kepada /o/. Selain itu, /o/ juga mempunyai alofon [ɔ^w] pada suku kata akhir terbuka. Contoh penyebaran dapat dilihat dalam jadual 8 di bawah. Selain itu, untuk memperkukuhkan keutuhan /o/, kaedah pasangan minima dilakukan. Contoh kewujudannya dalam kata ini:

- [kaso] “kasau” iaitu bahagian rumah dengan [kasa:] “kasar”
- [s:akoʔ] “tersangkut” dengan [sakeʔ] “sakit”

JADUAL 8. Penyebaran Alofon /o/

Makna	Data HPU	Varian	Alofon vokal /o/
Gosok	[gosoʔ]	PRH dan BNGR	[o]
	[gosoʔ]	KRN, SLRG, APNS, KHLU, SPG PLAI, BSLM, dan PDG KNYT	[ɔ]
Tidur	[tidɔʷ]	PRH, APNS dan BNGR	[ɔʷ]
	[tidɔ]	KRN, SLRG, KHLU, SPG PLAI, BSLM dan PDG KNYT	[ɔ]

Pendiftongan Dan Diftongisasi Lanjutan Dialek Hulu Perak Utara (HPU)

Diftong merupakan antara fenomena yang biasa dimiliki oleh bahasa Melayu mahupun sebahagian dialek-dialek Melayu. Namun, berbeza fenomenanya dalam dialek Ulu Terengganu yang dikaji oleh Collins (1983) dan. Menurut Collins (1983:44), “Berlainan daripada semua dialek Melayu Semenanjung yang pernah dilaporkan, dialek Ulu Terengganu memperlihatkan diftongisasi vokal tinggi pada suku akhir”. Fenomena ini juga berlaku dalam kebanyakan dialek yang dituturkan di pantai Timur, contohnya dalam dialek Kelantan dan Hulu Pahang. Dialek HPU tidak terkecuali daripada gejala tersebut.

Diftongisasi yang dimaksudkan oleh Collins (1983) ini adalah, “proses mewujudkan diftong daripada bentuk monoftong yang asli”. Fenomena ini yang akan dibincangkan dengan lebih lanjut. Secara amnya, diftong BMS [-aw] dan [-ay] menjadi monoftong. Situasi ini berlaku dalam semua varian HPU. Berikut adalah contohnya:

JADUAL 9. Perubahan Diftong kepada Monoftong di HPU

BMS	Data HPU	Varian
[pətay]	[pətɛ]	PRH, KRN, SLRG, APNS, BGR dan BSLM
	[pəta:]	KHLU dan PDG KYT
[səmay]	[səmə]	PRH, KRN, SLRG, APNS, BGR dan BSLM
	[səma:]	KHLU dan PDG KYT
[pisaw]	[piso]	PRH, KRN, SLRG, APNS, BGR dan BSLM
	[pisa]	KHLU dan PDG KYT

Contoh penerangan di atas menunjukkan proses pemonoftongan yang berlaku yang mana, segmen diftong BMS [-aw] dan [-ay] menyatu kepada [o], [ɛ] atau [a].

Gejala diftongisasi yang diterangkan pada awal perenggan tadi membawa kepada maksud dialek HPU memiliki diftong yang berasal dari monoftong yang diganti dengan gejala yang disebut sebagai geluncuran vokal tinggi dalam suku kata akhir. Maksudnya,

selepas vokal tinggi [u] dan [i] di akhir kata akan diikuti oleh segmen [w] dan [y] yang dilemahkan. Sebagai contoh, [kaki^y] “kaki”, [babi^y] “babi”, [ati^y] “hati”, [dagu^w] “dagu”, [gutu^w] “kutu” dan [habu^w] “abu”.

Diftongisasi HPU mempunyai persamaan yang dekat dengan dialek Ulu Terengganu yang mana penyebaran diftongnya bukan sahaja meliputi posisi suku kata akhir terbuka sahaja, tetapi pada suku kata akhir tertutup juga. Misalnya dalam Hulu Terengganu, Collins (1983) menyatakan suku kata akhiran yang berakhir [h] dan [ʔ] yang membenarkan diftongisasi berlaku. Keadaan ini berlaku dalam varian PRH dan BNGR serta kadang kala ada pada varian PDG KNYT dan APNS, yang mana gejala ini dikenali sebagai “diftongisasi lanjutan”. Berikut adalah contoh yang menunjukkan berlakunya diftongisasi lanjutan dalam varian-varian yang dinyatakan.

JADUAL 10. Diftongisasi Lanjutan di HPU

BMS	Data HPU	Varian
Rambut	[ʏambɔ ^w ʔ]	PRH, APNS dan BNGR
	[ʏabɔ ^w ʔ]	KRN, SLRG, KHLU dan SPG PLAI
	[ʏamboʔ]	BSLM dan PDG KNYT
Takut	[takɔ ^w ʔ]	PRH, APNS dan BNGR
	[takoʔ]	KRN, SLRG, KHLU, PDG KNYT, BSLM dan SPG PLAI
Pahit	[p ^h aʔʔ]	PRH, APNS dan BNGR
	[p ^h eʔ]	SLRG, KHLU dan SPG PLAI
	[paheʔ]	KRN, PDG KNYT, dan BSLM
Baik	[baʔʔ]	PRH, APNS, PDG KNYT, SLRG dan BGR
	[baeʔ]	KRN dan BSLM
	[beʔ]	KHLU dan SPG PLAI

Rangkap Vokal

Rangkap vokal terdiri daripada dua vokal berbeza hadir secara serentak dalam kata (Rohani Mohd. Yusof, 2016). Menurut Asmah Haji Omar (2018:153), rangkap vokal (RV) bermakna kesepaduan dua vokal yang berbeza jenisnya. Pada amnya rangkap vokal boleh dibahagiakan kepada tiga jenis, berdasarkan jenis vokal yang mewakili segmen kedua pada satu-satu rangkap. Dalam kajian varian HPU didapati, adanya rangkap vokal yang simetris. Pembahagian rangkap vokal dalam varian HPU terbahagi kepada dua, pertamanya vokal ke belakang dan kedua vokal kedepan. Kesemua rangkap vokal ini hadir pada posisi tengah kata.

1. RV ke belakang terdiri daripada /-io-/ ~ /-ia-/, /-iu-/ dan /-ao-/. Contoh dapat dilihat dalam jadual 11.

JADUAL 11. RV ke belakang

BMS	Data HPU	RV	Varian
Ketiak	[kətiəʔ]	/-iə-/	PRH, KRN, SLRG, KHLU, dan BSLM
	[tiəʔ]	/-iə-/	PDG KNYT dan SPG PLAI
	[kətiəʔ]	/-ia-/	APNS dan BNGR,
Periuk	[pəʔiəʔ]	/-iə-/	Semua varian
Tiup	[tʃiūʔ]	/-iu-/	PRH, APNS, dan BNGR
	[tiūʔ]	/-iu-/	SLRG dan BSLM
	[tʃiup]	/-iu-/	PDG KNYT dan KRN
	[hamuh]	-	KHLU dan SPG PLAI
Daun	[daoŋ]	/-ao-/	PRH, KRN, SLRG, KHLU, dan BSLM
	[dɔn]	-	APNS dan PDG KNYT
	[dɔŋ]	-	BNGR dan SPG PLAI

2. RV ke depan pula terdiri daripada /-ua-/ dan /-ia-/. Contohnya dapat dilihat dalam jadual 12

JADUAL 12. RV ke depan

BMS	Data HPU	RV	Varian
Buah kerdas	[kənuaʔ]	/-ua-/	PRH, KRN, APNS, SLRG, PDG KNYT, BSLM dan SPG PLAI
	[kuaʔ]	/-ua-/	KHLU
	[kəʔdeh]	-	BNGR
Kemudian	[kendian]	/-ia-/	KRN, KHLU, PDG KNYT, BNGR, dan SPG PLAI
	[kəʔmudije]	-	PRH, APNS
	[kəʔdije]	-	BSLM
	[laʔn]	-	SLRG

PEMERIAN FONEM KONSONAN DIALEK HULU PERAK UTARA (HPU)

Penulis telah menemui 18 buah konsonan yang terdiri daripada konsonan letupan /p/, /b/, /t/, /d/, /k/, dan /g/ ; konsonan geseran /s/, /ʃ/ dan /h/ ; konsonan letusan /tʃ/ dan

/dʒ/; konsonan lateral /l/ ; konsonan nasal /m/, /n/, /ŋ/ dan /ɲ/ dan separuh vokal /w/ dan /y/. Paparan lebih jelas adalah dapat dilihat pada jadual 13 dibawah.

JADUAL 13. Inventori Konsonan Dialek Hulu Perak Utara (HPU)

		Bilabial	Dental	Alveolar	Palatal	Velar	Glotal
Plosif	Tbs.	p		t		k	
	Bs.	b		d		g	
Nasal	Bs.	m		n	ɲ	ŋ	
Frikatif	Bs.					ʎ	
	Tbs.			s			h
Afrikat	Tbs.				tʃ		
	Bs.				dʒ		
Getaran	Bs.						
Lateral	Bs.			l			
Separuh vokal	Bs.	w			y		

Penyebaran Konsonan letupan

Terdapat enam buah konsonan letupan dalam HPU, iaitu /p/, /b/, /t/, /d/, /k/ dan /g/. Kesemua sepuluh varian yang dikaji memperlihatkan kewujudan konsonan tersebut secara konsisten. Konsonan /p/, /t/, dan /k/ hadir pada awal kata, tengah kata atau antara vokal. Manakala pada akhir kata, konsonan /p/, /t/ dan /k/ ini direalisasikan sebagai /ʔ/, namun dalam kata tertentu konsonan /p/ dan /t/ tetap direalisasikan sebagai [p] dan [t] diakhir kata. Sebagai contoh dalam kata “tiup” sebagai [tʃiup], [hatap] “atap” dan “ketat” sebagai [kətət] dalam varian Padang Kunyit (PDG KYT) dan Kerunai (KRN). Keadaan ini tidak menjadikan konsonan /ʔ/ sebagai konsonan autonom, tetapi ia disifatkan sebagai penyebaran saling melengkapi, iaitu alofon bagi /p/, /t/ dan /k/. Walau bagaimanapun ia hanya berlaku pada beberapa perkataan tertentu sahaja seperti yang diterangkan pada awalnya. Konsonan /b/, /d/, dan /g/ pula hanya hadir pada awal kata dan tengah kata sahaja. Antara contoh penyebaran pada posisi boleh dilihat dalam jadual 14 di bawah.

JADUAL 14. Penyebaran Konsonan Letupan Dialek Hulu Perak Utara (HPU)

Konsonan letupan	Penyebaran pada posisi	Data HPU	Varian
/p/	Awal kata	[pusaʔ]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[pipi]	Semua varian
	Akhir kata	[tʃiup]	PDG KNYT dan KRN sahaja.

/b/	Awal kata	[bulu ^w]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[babi ^v]	Semua varian
	Akhir kata	-	-
/t/	Awal kata	[tika ^ʔ]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[pitu]	Semua varian
	Akhir kata	[kətat]	PDG KNYT dan KRN sahaja
/d/	Awal kata	[duwo]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[idoŋ]	Semua varian
	Akhir kata	-	-
/k/	Awal kata	[kəbah]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[kaki ^v]	Semua varian
	Akhir kata	-	-
/g/	Awal kata	[galəh]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[gigi]	Semua varian
	Akhir kata	-	-
/ʔ/	Awal kata	-	-
	Tengah kata/Antarvokal		
	Akhir kata	[masə ^ʔ]	Semua varian

Selain daripada itu, kajian varian HPU juga dilihat sedikit sebanyak terpengaruh dengan bahasa Thai, maka terdapat bunyi-bunyi daripada bahasa tersebut mempengaruhi pertuturan di HPU, terutamanya di PRH, KHLU dan APNS. Bunyi yang dimaksudkan ialah konsonan aspirasi seperti /p^h/, /t^h/ dan /k^h/. Sebagai contoh data ini:

[k^haj:] ~ [k^hej] “rahang”, [p^ha^vʔ] ~ [p^heʔ] “pahit” dan [t^hiʔ] “tahi”

Penyebaran Konsonan Geseran

Seterusnya, terdapat tiga konsonan geseran dalam dialek Hulu Perak Utara (HPU), iaitu: geseran glotis tidak bersuara /h/, geseran gigi-gusi tidak bersuara /s/ dan geseran velar bersuara, /ʃ/. Geseran glotis tidak bersuara /h/ boleh menempatkan dikesemua posisi kata dalam dialek HPU. Walau bagaimanapun, kehadiran /h/ di awal kata dilihat tidak begitu stabil. Hal ini demikian kerana, terdapat perkataan yang memperlihatkan kemunculan /h/ dan ada juga yang tidak hadir. Konsonan /s/ pula boleh menempati posisi awal dan tengah kata sahaja. Pada posisi akhir, konsonan /s/ direalisasikan sebagai /-h/. Konsonan geseran velar bersuara /ʃ/ hadir di awal dan tengah kata sahaja. Contoh data boleh dilihat dalam Jadual 15 dibawah:

JADUAL 15. Penyebaran Konsonan Geseran Dialek Hulu Perak Utara (HPU)

Konsonan letupan	Penyebaran pada posisi	Data HPU	Varian
/h/	Awal kata	[habu ^w]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[dʒahaʔ]	Semua varian
	Akhir kata	[puteh] [putih]	PRH,SLRG,APNS,KHLU, dan BNGR KRN,PDG KYT,BSLM, dan SPG PLAI
/s/	Awal kata	[siku ^w]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[basəh]	Semua varian
	Akhir kata	-	-
/ʎ/	Awal kata	[ʎatfoŋ]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[maʎiʎ]	Semua varian
	Akhir kata	-	-

Kajian dalam HPU mendapati, geseran /ʎ/ mempunyai alofon konsonan /r/. Konsonan /r/ dilihat wujud dalam varian PDG KNYT pada posisi awal dan tengah kata. Contohnya seperti /tariʎ/ “tarik”, /garu/ “garu” dan /raga/ “bakul”. Manakala dalam varian KRN dilihat kewujudannya hanya pada tengah kata. Namun keadaan di KRN dilihat tidak tentu (sporadik) berbanding di PDG KNYT, yang dilihat lebih selaras.

Sesuatu yang menarik tentang konsonan /h/ dalam varian HPU selain mengambil tempat konsonan /s/ di akhir kata, konsonan /h/ ini juga mempunyai alofon /ç/ di akhir kata dalam varian SLRG, APNS dan BNGR (mengambil kira perubahan pada posisi akhir, konsonan /s/ direalisasikan sebagai /-h/). Walau bagaimanapun, perubahan ini hanya berlaku pada lingkungan fonetik tertentu sahaja, iaitu pada akhiran /-as/ dan kadang kala berlaku pada akhiran /-is/. Contohnya seperti jadual 16 di bawah :

JADUAL 16. Akhiran /ç/ dan varian Bongor dan Simpang Pulai

BMS	Data HPU	Varian
Agas	[açaç]	BGR dan SLRG
	[hagaç]	APNS
Kutu babi	[təpiʎaç]	BGR dan SLRG
	[piʎaç]	APNS
Malas	[malaç]	SLRG, BGR dan APNS
Nipis	[nipiç]	SLRG, BGR dan APNS

Penyebaran Konsonan Nasal

Berdasarkan data kajian kesemua sembilan varian HPU, konsonan nasal /m/, /n/, dan /ŋ/ hadir pada posisi awal dan tengah kata. Berbeza dengan konsonan /ŋ/ kelihat ia hadir dalam beberapa kata dalam semua varian HPU. Namun, kehadiran secara konsisten dapat dilihat dalam varian SLRG dan KHLU, Manakala konsonan nasal /ɲ/ hanya hadir pada awal posisi kata sahaja. Lihat jadual 17 di bawah:

JADUAL 17. Penyebaran Konsonan sengauan Dialek Hulu Perak Utara (HPU)

Konsonan letupan	Penyebaran pada posisi	Data HPU	Varian
/m/	Awal kata	[muloʔ]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[kamiʔ]	PRH, KRN, KHLU, PDG KYT, BGR dan BSLM
		[kamiŋ]	SLRG, APNS dan SPG PLAI
	Akhir kata	-	-
/n/	Awal kata	[namo]	PRH,KRN,SLRG,BNGR dan BSLM
		[nama]	APNS, KHLU,PDG KYT,SPG PLAI
	Tengah kata/Antarvokal	[panah]	PRH, KRN, dan PDG KNYT
		[paneh]	APNS, SLRG, KHLU, BSLM, BNGR dan SPG PLAI
	Akhir kata	-	-
/ŋ/	Awal kata	[ŋaŋo]	PRH,KRN,SLRG,BNGR,dan BSLM
		[ŋaŋa]	APNS, KHLU,PDG KYT,SPG PLAI
	Tengah kata/Antarvokal	[buŋo]	PRH, KRN,SLRNG, BSLM dan SPG PLAI
		[buŋa]	APNS, KHLU, PDG KNYT dan BNGR
	Akhir kata	[ʏadʒiŋ]	Semua varian
/ɲ/	Awal kata	[ɲo]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	-	-
	Akhir kata	-	-

Sedikit pencerahan mengenai konsonan /ŋ/ pada posisi akhir kata. Dalam beberapa kes, pada posisi akhir kata, konsonan sengau /m/, /n/ dan /ŋ/ akan diakhiri dengan /ŋ/, jika sebelumnya dihadiri oleh vokal tinggi /i/ dan /u/. Contohnya, lihat jadual 18

JADUAL 18. Konsonan sengauan /ŋ/ di akhir kata

Makna	Data HPU	Varian
Minum	[minuŋ]	PRH, KRN, APNS, PDG KNYIT, BNGR, BSLM
	[makeŋ ae]	SLRG
	[makeŋ e]	KHLU dan SPG PLAI
Tahun	[tauŋ]	PRH
	[tʰoŋ]	KRN, APNS, KHLU, PDG KNYIT dan BNGR
	[toʷŋ]	SLRNG
	[tahoŋ]	BSLM dan SPG PLAI
Kucing	[kutʃiŋ]	Semua varian

Selain daripada itu, dalam urutan bahasa Melayu /-an/ dan /-am/, konsonan nasal ini akan digugurkan dan mengubah nilai vokal dalam varian HPU. Walau bagaimanapun, keadaan ini tidak termasuk bagi varian Kampung Selarong (SLRG), Kampung Kuak Hulu (KHLU) dan Kampung Bongor (BNGR). Hal ini demikian kerana, ketiga-tiga varian ini tetap mengekalkan konsonan nasal di akhir kata. Sebagai contoh boleh dilihat pada jadual 19 di bawah:

JADUAL 19. Pengekalan konsonan nasal di akhir kata dalam urutan /-an/ dan /-am/ dalam bahasa Melayu dalam Varian SLRG, KHLU dan BNGR.

BMS	Data HPU	Varian
Makan	[makeŋ]	SLRG
	[makeŋ]	KHLU
	[makeŋ]	BNGR
Malam	[maleŋ]	SLRG
	[maleŋ]	KHLU dan BNGR
Hitam	[iteŋ]	SLRG
	[hitaŋ]	KHLU
	[itan]	BNGR

Penyebaran Konsonan Letusan dan Sisian

Terdapat dua konsonan letusan bersuara dan tidak bersuara dalam varian HPU, iaitu /tʃ/ dan /dʒ/. Kedua-dua konsonan ini hanya muncul di awal dan tengah kata. Berdasarkan kajian pada kesemua sembilan varian HPU, tiada data yang menunjukkan konsonan letusan ini hadir pada posisi akhir kata. Begitu juga dalam konsonan sisian /l/, dapat diperhatikan kewujudannya hanya berada pada posisi awal kata dan tengah kata kerana pada posisi akhir kata ia digugurkan. Contoh penyebaran yang jelas dapat dilihat dalam jadual 20 di bawah:

JADUAL 20. Penyebaran Konsonan Letusan dan sisian Dialek Hulu Perak Utara (HPU)

Konsonan letupan	Penyebaran pada posisi	Data HPU	Varian
/tʃ/	Awal kata	[tʃɛ]	PRH,KRN,SLRG,APNS,KLHU,PDG KYT,BGR
		[toʔ]	BSLM dan SPG PLAI
	Tengah kata/Antarvokal	[tʃutʃu]	Semua varian
	Akhir kata	-	-
/dʒ/	Awal kata	[dʒuwa]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[badʒuʷ]	Semua varian
	Akhir kata	-	-
/l/	Awal kata	[labiʲ]	Semua varian
	Tengah kata/Antarvokal	[ula]	Semua varian
	Akhir kata	-	-

Penyebaran Konsonan Separuh vokal

Selain itu, terdapat dua buah fonem separuh vokal /w/ dan /y/ dalam varian HPU. Penyebaran konsonan separuh vokal ini hanya hadir pada posisi antara vokal. Kedua-dua vokal ini juga hadir pada posisi akhir kata, tetapi statusnya sebagai geluncuran. Sebagai contoh dalam jadual 21 dibawah.

JADUAL 21. Penyebaran Konsonan Separuh Vokal Dialek Hulu Perak Utara (HPU)

Konsonan letupan	Penyebaran pada posisi	Data HPU	Varian
/w/	Awal kata	-	-

	Tengah kata/Antarvokal	[bawəŋ] [bawaŋ]	PRH,KRN,APNS,SLRG dan BSLM KHLU, BNGR, PDG KNYT, dan SPG PLAI.
	Akhir kata	[kuku ^w]	Semua varian
/y/	Awal kata	-	-
	Tengah kata/Antarvokal	[dijɛ]	Semua varian
	Akhir kata	[babi ^y]	Semua varian

Rangkap Konsonan

Rangkap konsonan dalam varian HPU secara keseluruhannya menempati pada posisi awal dan tengah kata. Walau bagaimanapun, kehadiran rangkap konsonan pada awal kata terhasil daripada pengguguran vokal /ə/ pada suku kata awal. Walau bagaimanapun terdapat beberapa varian yang dikaji memperlihatkan adanya gejala penyahrangkap, namun masih mewujudkan ciri-ciri kesejajaran. Oleh itu, berdasarkan pandangan ini, rangkap konsonan berkenaan boleh dibahagikan kepada rangkap konsonan plosif + sisian /l/, rangkap plosif + geseran /ʎ/, rangkap hentian glotis + geseran /ʎ/, rangkap hentian glotis /ʔ/ + plosif dan terakhir, rangkap vokal homorganik nasal. Di bawah ini dipaparkan beberapa contoh data.

JADUAL 22. Rangkap konsonan plosif + sisian /l/

BMS	Data HPU	RK	Varian
Belah	[bləh]	/bl-/	PRH ,KRN, APNS, BNGR, SLRG dan KHLU
	[bələh]		BSLM, PDG KNYT dan SPG PLAI
Beli	[bli ^y]	/bl-/	PRH, APNS, KHLU, BNGR dan SLRG
	[bəl ^y]		KRN, BSLM, SPG PLAI dan PDG KYT
Pulang	[klɛʔ]	/kl-/	PRH, APNS, SLRG, BSLM, KRN, dan SPG PLAI
	[kəl ⁱ ʔ]		KHLU, PDG KNYT dan BNGR

JADUAL 23. Rangkap konsonan plosif + geseran /ʎ/

BMS	Data HPU	RK	Varian
Periuk	[pʎioʔ]	/pʎ-/	PRH, APNS, SLRG, KHLU,dan BSLM
	[pəʎioʔ]		KRN, SPG PLAI dan PDG KNYT
	[pujoʔ]		BNGR
Busut semut	[pʎɔsu ^w]	/pʎ	PRH, dan PDG KNYT
	[pʎusu]	/pʎ	BSLM

	[posu ^w] [pusu ^w] [busu ^w]		SLRG, APNS, KHLU dan SPG PLAI BNGR KRN
Menangis	[tʲiɔʔ] [təʲiʔoʔ] [təʲiʔoh] [təʲijaʔ]	/tʲ-/	PRH, KRN, KHLU dan BSLM PDG KNYT dan BNGR SLRG APNS dan SPG PLAI
Beri	[bʲiʲ] [bəʲiʲ] [bəwiʲ]	/bʲ-/	PRH, KHLU, BNGR, dan SPG PLAI SLRG, KRN, APNS dan BSLM PDG KNYT
Kering	[kʲin] [kʲiŋ] [kʲen]	/kʲ-/	PRH KRN, APNS, KHLU, BNGR, PDG KNYT, BSLM dan SPG PLAI SLRG

JADUAL 24. Rangkap konsonan hentian glotis + geseran /ʕ/

BMS	Data HPU	RK	Varian
Seorang	[soʔʲen]	/-ʔʲ-/	SLRG
	[soʔʲe]	/-ʔʲ-/	APNS, BSLM dan SPG PLAI
	[soʔʲaŋ]	/-ʔʲ-/	KHLU, PDG KNYT dan BNGR
	[soʔʲa]	/-ʔʲ-/	PRH dan KRN

JADUAL 25. Rangkap konsonan hentian glotis + plusif /t/

BMS	Data HPU	RK	Varian
Rambutan	[moʔte]	/-ʔt-/	PRH, APNS, KHLU, PDG KNYT, BSLM, dan SPG PLAI
	[moʔteŋ]	/-ʔt-/	SLRG dan BNGR
	[moʔten]	/-ʔt-/	KRN

Rangkap Konsonan Homorganik nasal.

Walaupun secara jelasnya diketahui rangkap homorganik nasal ini memperlihatkan berlaku gejala penyahrangkap seperti dialek-dialek di pantai timur, tidak begitu pada HPU. Kebanyakan varian HPU dilihat masih dicirikan oleh rangkap nasal seperti dalam BMS, walaupun ada beberapa varian yang mengalami penyahrangkap. Rangkap homorganik nasal ditemui dalam varian HPU, iaitu terdiri daripada /mb/ awal dan tengah kata, /-nd-/ , /-ŋg-/ dan /-ndʒ-/ . Contoh data seperti dalam jadual 26.

JADUAL 26. Rangkap Homorganik Nasal di HPU

BMS	Data HPU	Varian
/mb-/ dan /-mb-/		
ambil	[mbeʔ]	PRH dan SLRG
	[mbiʔ]	APNS, KHLU, BNGR dan BSLM
	[ambiʔ]	KRN dan PDG KNYT
tak mahu	[taʔ mboh]	Semua varian
rambut	[ʔamboʔʔ]	PRH, APNS dan BNGR
	[ʔaboʔʔ]	KRN, SLRG, KHLU dan SPG PLAI
	[ʔamboʔ]	BSLM dan PDG KNYT
/-nd-/		
longgar	[k ^h əndo]	PRH, KRN, SLRNG, APNS, KHLU, BNGR, dan BSLM
	[loŋa]	PDG KNYT dan SPG PLAI
bendul	[bəndo]	PRH, KRN, SLRG, KHLU, BNGR, BSLM dan SPG PLAI
	[bəndu]	APNS
	[bə:du]	PDG KNYT
/-ŋg-/		
baring	[səŋgæ]	PRH dan KRN
	[səŋgeŋ]	APNS, BNGR, BSLM dan SPG PLAI
	[segeŋ]	SLRG dan PDG KNYT
	[seŋeŋ]	KHLU
/ndʒ/		
panjang	[pandʒa]	PRH dan BNGR
	[pandʒɛ]	APNS, PDG KNYT dan BSLM
	[pandʒaŋ]	KHLU
	[paŋɛ]	SPG PLAI dan KRN
	[paŋay]	SLRG

Berdasarkan contoh data yang diberikan, terdapat juga keadaan di mana penyingkatan deretan konsonan homorganik nasal berlaku dalam beberapa varian HPU.

Penyingkatan ini menghasilkan deretan konsonan –KK- atau –VV- yang ditafsirkan sebagai pemanjangan. Namun, konsonan atau vokal panjang ini dilihat tidak tentu kewujudannya dalam varian-varian yang dikaji.

Konsonan Panjang atau Geminasi

Menurut Ruslan Uthai (2011:79), “kewujudan konsonan panjang wujud pada semua golongan kata, iaitu: kata nama, kata kerja, kata adjektif, kata adverb, kata sendi, kata bilangan dan kata penjodoh bilangan (setiap pemendekan daripada bentuk asal kata tunggal / kata berimbuhan/ kata ganda/ kata majmuk/ FSN). Kewujudannya adalah melalui proses pemendekan kata dan frasa. Proses pemendekan yang dimaksudkan adalah, kata trikus dipendekkan menjadi dwisuku, kemudian vokal suku pertama digugurkan dan seterusnya bunyi konsonan suku kata pertama berasimilasi dengan konsonan pada suku kata kedua yang menghasilkan pemanjangan. Ruslan Uthai (2011) menyatakan asimilasi ini akan berlaku dalam tiga jenis, iaitu:-

1. konsonan suku kata pertama asimilasi menjadi sama dengan konsonan suku kata kedua. Contoh [pəkaʋo] berubah menjadi [kkaʋo] “perkara”
2. Konsonan suku kata kedua asimilasi menjadi sama dengan konsonan suku kata pertama. Contoh [səʋati] berubah menjadi [ssati] “itik serati”
3. Kedua-dua konsonan bercakuk, menjadi konsonan lain dan muncul dalam bentuk konsonan panjang. Contoh [kəʋətah] berubah menjadi [xxətah]

Berdasarkan garis panduan yang dinyatakan oleh Ruslan Uthai (2011) ini, pengkaji mengadaptasinya di dalam analisis kajian data varian HPU dan mendapati, konsonan panjang HPU berlaku hanya pada :

- a) Kata nama yang dihasilkan daripada kata imbuhan awal. Misalnya kata “penyapu” [bate n:apuh] .
- b) Kata nama yang dihasilkan daripada kata ganda. Misalnya “labi-labi” [l:abiʋ]
- c) Kata nama yang dihasilkan daripada frasa sendi nama. Misalnya “di sini” [s:nin]
- d) Kata Kerja yang dihasilkan daripada imbuhan awal. Misalnya “bertukang” [t:ukɛ] ~ [t:ukeŋ] “membunuh” [b:nuh], menumbuk” [n:umbɔʔ], dan “bertanya” [t:apɔ] ~ [n: apɔ].
- e) Kata Adjektif yang dihasilkan daripada kata tunggal. Contoh “terkejut” [k:dzuʔ]

Kebanyakan varian HPU yang dikaji mengalami proses pemanjangan konsonan. Berdasarkan lima senarai dan contoh yang diberikan di atas, ternyata proses pemanjangan konsonan sangat kerap berlaku pada golongan kata yang mempunyai imbuhan. Keadaan yang berlaku ini bertepatan dengan pernyataan yang dilakukan oleh Ruslan Uthai (2011) bahawa, proses pemanjangan konsonan mengurangkan sistem pengimbuhan dalam dialek Melayu Patani. Boleh dikatakan penyebaran konsonan panjang berlaku pada semua varian HPU yang dikaji, namun berbeza kehadirannya pada kata bagi setiap varian-varian yang dikaji.

Perbincangan ini akan menjurus kepada kekangan fonotaktik. Maksudnya fonotaktik melanjutkan kajian selepas fonem-fonem dalam sesuatu bahasa dikenal pasti,

dan dimasukkan ke dalam golongan masing-masing (Asmah, 2019). Berdasarkan inventori fonem vokal kesembilan varian HPU yang telah diteliti, maka dapatlah dirumuskan bahawa varian HPU memiliki varian sistem 6 vokal /i, e, a, ə, u, o/ dan 18 konsonan /p, b, t, d, k, g, s, h, ʏ, dʒ, tʃ, m, n, ŋ, ɲ, l, w, y/. Setelah penelitian dilakukan terhadap varian HPU, didapati terdapat beberapa kontek fonologis telah dikenalpasti. Kekangan fonotaktik pada konsonan yang pertama adalah, tidak ada konsonan yang boleh menempati posisi akhir kata sebelum kesenyapan melainkan dua buah iaitu /ʔ/ dan /h/. Walau bagaimanapun berbeza situasi pada varian PDG KYT. Pada akhir kata, konsonan /p/, /t/ dan /k/ ini direalisasikan sebagai /ʔ/, namun dalam kata tertentu konsonan /p/ dan /t/ tetap direalisasikan sebagai [p] dan [t] diakhir kata. Sebagai contoh dalam kata “tiup” sebagai /tʃiup/, /hatap/ “atap” dan “ketat” sebagai /kətət/. Namun, ia bersifat sporadik. Seterusnya, situasi kehadiran konsonan /h/ diakhir kata juga terdapat perbezaan pada dua varian ini, SLRG, APNS dan BNGR. Selain mengambil tempat konsonan /s/ di akhir kata, konsonan /h/ ini juga berkontras dengan konsonan /ç/ di akhir kata.

Seterusnya, beberapa varian HPU cenderung mengalami rangkap konsonan. Namun, paling jelas dilihat teratur fenomena rangkap konsonan tersebut adalah dalam varian PRH. Lain-lain varian dilihat fenomenanya agak bertumpang tindih. Maksudnya, ada perkataan yang kadang kala berlaku penyahrangkap yang disisipkan dengan vokal /ə/ dan ada yang berlaku pengguguran fonem. Agak sukar sebenarnya untuk menganalisis rangkap vokal dalam kesembilan varian HPU ini. Walau bagaimanapun, rangkap konsonan homorganik nasal di HPU tidak memperlihatkan gejala penyahrangkap seperti yang berlaku dalam dialek Patani yang lain. Hanya beberapa varian yang mempunyai persamaan dengan dialek Patani sedia ada. Boleh rujuk Jadual 26 untuk rujukan semula. Ini merupakan salah satu fenomena yang mengangkat dialek HPU merupakan dialek yang tersendiri, dan bukannya sebagai dialek pendatang.

Selain daripada itu, dalam urutan kata bahasa Melayu /-an/ dan /-am/, konsonan nasal ini akan digugurkan dan mengubah nilai vokal dalam varian HPU. Walau bagaimanapun, keadaan ini tidak termasuk bagi varian Kampung Selarong (SLRG), Kampung Kuak Hulu (KHLU) dan Kampung Bongor (BNGR). Hal ini demikian kerana, ketiga-tiga varian ini tetap mengekalkan konsonan nasal di akhir kata. Sebagai contoh boleh dilihat pada jadual 19. Fenomena ini dilihat, dialek HPU lebih dekat sebenarnya dengan dialek Terengganu berbanding dialek Kelantan. Satu lagi fenomena bahasa yang menjadikan dialek HPU ini lebih dekat dengan dialek Terengganu ialah kewujudan “diftongisasi lanjutan” yang diutarakan oleh Collins (1983) dalam kajian Ulu Terengganu, juga dilihat berlaku dalam dialek HPU.

KESIMPULAN

Kajian varian HPU yang dibincangkan ini mencakupi kawasan Grik dan Pengkalan Hulu. Hasil perbincangan dan analisis, aspek fonologinya menunjukkan hubungan sesama varian tersebut adalah dekat. Dari segi inventornya mudah untuk disepakati bahawa ia mempunyai enam fonem vokal dan 18 fonem konsonan. Walaupun dalam konsonan terdapat beberapa kelainan yang ditonjolkan dalam varian PDG KYT seperti memiliki konsonan likuida /r/ yang tidak hadir pada varian yang lain, ia tidak menjejaskan keselarasan dialek. Begitu juga situasinya dalam varian SLRG, APNS dan BNGR yang memiliki konsonan /ç/ di akhir kata yang berkontras dengan konsonan /h/. Berdasarkan perbezaan inventori fonem dan kekangan fonotaktik yang dibincangkan, penulis yakin

bahawa satu pengelompokan varian HPU dapat dilakukan semula dengan lebih baik, seterusnya dapat menjelaskan kedudukan sebenar varian HPU yang dikatakan oleh pengkaji lepas sebagai dialek pendatang dapat dinilai semula.

RUJUKAN

- Abdul Halim Nasir. 1977. *Sejarah Perak: Siri Pertama*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium Negara.
- Asmah Haji Omar. 1985. *Susur Galur Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 2018. *Teori dan Kaedah Fonetik*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 2019. *Teori dan Kaedah Fonologi*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Collins. 1987. *Dialek Melayu Sarawak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Collins. 1983. *Dialek Ulu Terengganu*. Monograf 8, Fakulti Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan, UKM, Bangi: Penerbit UKM
- Chambers, J.K & Trudgill, P. 1990. *Dialektologi*. Terj. Annuar Ayob. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Harun Mat Piah. 1983. *Dialek Perak: Satu Tinjauan Ringkas*. Kertas Kerja Bengkel Kepimpinan & Pengajian Kebudayaan. Jabatan Kebudayaan Belia & Sukan Negeri Perak 20-23 Oct. Ipoh: Tapian Gelanggang Negeri.
- Ismail Hussein. 1973. Malay Dialects in Peninsular. *Nusantara*, 3, 69-79.
- Nor Hashimah Jalaluddin. 2015. Penyebaran Dialek Patani di Perak: Analisis Geolinguistik. *Jurnal Antarabangsa Dunia Melayu*, 8(2), 310-330.
- Nor Hisham Osman. 1994. *Kajian Pemilihan Bahasa di Kawasan Perumahan Ulu Dedap, Perak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Norliza Jamaluddin. 2002. Pentakrifan Dialek Perak dalam Kamus. *Jurnal Bahasa* 2(3), 490-501.
- Raja Mukhtaruddin. 1986. *Dialek Perak*. Ipoh : Yayasan Perak.
- Rohani Mohd Yusof. 2003. Kuala Kangsar sebagai Zon Transisi Dialek. *Jurnal Bahasa*, 3 (12), 78-89.
- Rohani Mohd Yusof. 2016. *Bahasa Urak Lawoi' Pulau Adang, Thailand*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ruslan Uthai. 2011. *Keistimewaan Dialek Melayu Patani*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia
- Sakinah & Fazal Mohamed. 2016. Bentuk dan Kedudukan Kata Tanya Dialek Perak Utara: Satu Huraian Deskriptif. *Jurnal Bahasa*, 6 (2), 253-274.
- Siti Noraini Hamzah et.al. 2014. Variasi dialek Melayu Perak Utara: Analisis Geolinguistik. *Jurnal Linguistik*, 18(2), 30-46.
- Tajul Arippin Khasin. 2002. Penasalan Vokal dalam Bahasa Melayu Standard dan Dialek Patani Gerik: Satu Huraian Perbandingan. *Jurnal Bahasa*, 2(3), 374-395.
- Tajul Arippin Khasin & Tarmiji Mison 2014. Persamaan dan Perbezaan Fologi Dialek Melayu Patani Gerik, Lenggong, Batu Kurau *dlm* Pendekatan Kontrasif dan Komparatif Bahasa-bahasa di Malaysia. Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia
- Zaharani Ahmad. 1991. *The Phonology and Morphology of Perak Dialect*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.

Biodata Penulis:

Nur Habibah C. H. adalah pelajar yang sedang menyiapkan tesis PhD dalam bidang Linguistik Sejarahwi.

Rahim Aman (PhD), adalah Profesor dalam bidang Linguistik Sejarahwi dan Dialektologi daripada Pusat Kajian Bahasa, Kesusasteraan dan Kebudayaan Melayu (Bitara Melayu), FSSK, UKM.